

ЛІНГВІСТИЧНІ ТА ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ВІДМІННОСТІ ТЕРМІНІВ І АБРЕВІАТУР ВОЄННОЇ ТЕМАТИКИ (НА МАТЕРІАЛІ ТЕКСТІВ АНГЛОМОВНОГО САЙТУ “MILITARY DAILY NEWS”)

Стаття присвячена дослідженню термінів і аббревіатур воєнної тематики. Розглянуто поняття воєнного та військового дискурсу і способи їх вивчення. Виявлено засоби поширення різних видів військової термінології, виділено її основні групи, підкреслено принципи утворення та способи перекладу. Пояснено появу великої кількості аббревіатур, їх розділено за структурним критерієм і виявлено основні різновиди перекладу.

Ключові слова: воєнний та військовий дискурс, термін, аббревіатура.

Четверікова Е. Р. Лингвистические и переводческие особенности терминов и аббревиатур военной тематики (на материале текстов англоязычного сайта “Military Daily News”). – Стаття.

Статья посвящена рассмотрению терминов и аббревиатур военной тематики. Проанализированы понятия воєнного и войскового дискурса, включая подходы к их изучению. Выявлены способы распространения различных видов войсковой терминологии, выделены основные группы, отмечены принципы образования и перевода терминов. Дано объяснение возникновения большого количества аббревиатур, они классифицированы на основе структурного критерия. Рассмотрены способы перевода.

Ключевые слова: военный и войсковой дискурс, термин, аббревиатура.

Chetverikova O. R. Linguistic and translation features of military terms and abbreviations (based on texts of the website “Military Daily News”). – Article.

The article is devoted to investigation of military terms and abbreviations. The notions of military discourse, including approaches to its study have been presented. Distribution of various types of military terminology with emphasis on major groups has been studied. The principles of term formation and translation have been presented. Emergence of a large number of abbreviations, their classification on the base of structural criterion and the main methods of translation have been explained.

Key words: military and army discourse, term, abbreviation.

Проблеми розвитку окремих терміносистем, уживання полісемантичних термінів, процеси їх аббревіації та способи адекватного перекладу знаходять своє віддзеркалення в працях лінгвістів і перекладознавців. У колі наших інтересів знаходяться численні терміни воєнної тематики, тобто ті, що вживаються для опису воєнної техніки, обладнання, технологічних рішень і логістики. Їх вивчення знаходиться в тісному зв'язку з поняттям воєнного дискурсу, оскільки сьогодні армія є одним із найважливіших соціальних інститутів у багатьох країнах.

Зміцнення міжнародних зв'язків, економічні й політичні проблеми, військові конфлікти вимагають нової якості мовної підготовки перекладачів. Взаємодія України з різними країнами Європейського співтовариства й США породжує широке коло питань, що стосуються діяльності в різних галузях економіки, торгівлі й оборони, а також кроків, які можуть допомогти оптимізувати успішне міжнародне співробітництво.

Поняття воєнного дискурсу є невід'ємним складником поняття «армія», оскільки розуміння цих складників є основою лінгвістичного супроводу діяльності цього силового відомства. Особлива увага дослідників означеного напряму приділяється розв'язанню питань, які забезпечують якісне висвітлення різних аспектів усної та письмової воєнної комунікації й спрямовують лінгвістичні дослідження на вивчення різних типів воєнного дискурсу з комунікативно-прагматичної та інших точок зору. Воєнний дискурс як мова професійної

комунікації є доволі складним об'єктом для аналізу. Він є важливою частиною інформаційних і психологічних операцій, що проводяться поряд із бойовими діями.

Сьогодні розрізняють воєнний дискурс і військовий дискурс, його формальний і неформальний різновиди. Безпосередньо до формальних воєнних матеріалів відносять усі науково-технічні матеріали й акти управління, пов'язані з побутом, діяльністю військ і воєнними засадами збройних сил. Неформальний воєнний дискурс поєднує безпосереднє неформальне спілкування у воєнній сфері, наприклад, воєнний сленг і воєнний анекдот [1, с. 155].

На думку Н.Т. Акульшиної, «військовий дискурс – це дискурс, який у більшості випадків застосовується на тактичному рівні, а воєнний – на стратегічному та державному рівнях», «воєнний дискурс є ширшим у своїх аспектах і може включати елементи військового дискурсу. До воєнного дискурсу належать такі жанри: воєнно-художня література, воєнна публіцистика, воєнно-політичні матеріали. Вони є воєнними тільки за своєю тематикою, а загалом мають риси, притаманні усім суспільно-політичним, публіцистичним і художнім текстам. Загалом можна зазначити, що до воєнних матеріалів належать воєнно-художні, воєнно-публіцистичні, воєнно-політичні, воєнно-технічні, воєнно-наукові матеріали та різноманітні документи воєнного характеру» [2, с. 461–462].

Під воєнним дискурсом ми розуміємо дискурс про війну як у традиційній, так і в сучасних фор-

мах. До воєнного дискурсу можна також віднести дискурс військових про війну (у жанрі доповіді чи повідомлення), виступи політиків про війну (це вважається різновидом політичного дискурсу в жанрі інтерв'ю). Хоча воєнний дискурс має певну історичну детермінованість, у ньому спостерігаються суто інституціональні характеристики, наприклад, статутно-рольові відношення між комунікантами, чіткість і структурованість армійського життя, а також певні правила оформлення текстової воєнної документації.

Основним засобом поширення різних видів військової термінології є фахова військова література, кількість і якість якої відображає рівень підготовки збройних сил у державі. Якість навчальних військових посібників, спеціальних словників, службових статутів і статутів бойового навчання, фахової періодичної преси та військово-наукових публікацій є дуже важливою. Військова мова взагалі та відповідна термінологія зокрема змінюються, тому що сьогодні відмічається стрімкий розвиток технологій. Виникають нові системи зброї, нові військові тактики й стратегії. Переклад військових текстів вимагає повного знання ієрархічної структури збройних сил. Неправильний переклад військово-технічних текстів може призвести до зловживання зброєю або навіть підірвати оборонну стратегію [3, с. 23].

Традиційно термінологія вважається одним із каналів інтелектуального й інформаційного обміну, що виражає певну галузь знань і є корисним для глибокого розуміння навколишньої дійсності. У лінгвістичній літературі представлено велику кількість визначень поняття «термін». Тим не менше, дослідники зазвичай визнають той факт, що терміни є повноправними учасниками мовної системи і в багатьох аспектах відрізняються від інших лексичних одиниць мови. Ми можемо відзначити декілька основних підходів до визначення поняття «термін» у якості основної одиниці термінологічного дослідження. Термін – слово або група слів, що спеціально використовуються в тій чи іншій галузі науки, технології, торгівлі або мистецтва з метою передати поняття, властиві цій конкретній діяльності [4, с. 255]. Він має певне стабільне сприйняття й спеціальні поняття в певній галузі науки. Термін представляє обговорений результат професійного мислення, вирішальний лінгвістичний і когнітивний засіб орієнтації в професійній сфері і є найважливішим елементом професійної комунікації, смисловим ядром спеціальної мови й передає основну інформацію, концентрує творчий імпульс наукової думки, виділяє якийсь певний момент наукового пізнання й створює умови для ефективної наукової діяльності людини [5, с. 131–134].

Термінологія у військовій сфері є тематично широкою й різномірною [6, с. 4–6]. Наприклад,

брошури, що містять опис бойової техніки, винищувачів, літаків розвідки з лазерним наведенням ракет, атомних підводних човнів і радарів, а також статuti, інструкції, військові клятви, описи та інші тексти з різноманітними військовими та технічними термінами й ідіомами. Тексти НАТО мають велику кількість військових скорочень, що може стати проблемою для перекладача. Переклад військової термінології передбачає розуміння різниці армійських структур по всьому світу. Необхідність мати унікальну військову лексику склалася на початку ХХ століття. Важливість спільних дій між різними родами військ (сухопутних військ, ВМС, ВПС) з однієї країни та з багатьох (коли в операції беруть участь дві або більше країн) також робить свій внесок у формування такої лексики. Міжнародні альянси й операції, включаючи операції з підтримки миру, мають додаткові складнощі в термінології. З'явилися різні словники та глосарії військового плану. Наприклад, альянс НАТО видав великий словник загальних термінів для використання країнами-членами [6, с. 11]. Сьогодні проводиться робота між НАТО й Україною задля створення єдиної термінологічної бази. Досліджується походження офіційних військових термінів, сленгу й військової розмовної мови.

Ми можемо виділити три основні групи військової термінології:

1) військові терміни, що позначають поняття, пов'язані зі збройними силами та методами ведення війни (тактика *Mike-Mike, an M203 – гранатомет, як правило, установлений з M-16 або з аналогічною зброєю*);

2) військово-технічна термінологія, яка об'єднує наукові й технічні терміни: *evacuation, disposal, loudspeaker, vessel, infrastructure – евакуація, утилізація, гучномовець, судно, інфраструктура*;

3) емоційно забарвлена військова лексика (сленг у вигляді окремих слів і словосполучень, які часто вживаються в мовленні солдатів армії США, що насправді є синонімами відповідних військових термінів): *mustang – термін уживається щодо будь-якого офіцера, якого було підвищено у званні. Слово може мати позитивний або негативний (зневажливий) зміст*.

У групі термінів військової термінології ми спостерігаємо:

1) різні типи деривації (*accessibility testing – тестування для визначення ступеня легкості, з якою люди з обмеженими можливостями можуть щось використовувати*);

2) словоскладання (*coverage analysis – вимірювання досягнутого охоплення заданого елемента покриття під час виконання тесту, посилаючись на певні критерії, щоб визначити, чи потрібне додаткове обстеження, а якщо так, то які потрібні тести*);

3) конверсії (*to mortar, to officer, a launch*);

4) абревіації (*AADI – American Aerospace & Defense Industries* (Американська аерокосмічна й оборонна промисловість), *AAI – Army Analysis Intelligence* (Аналіз військової розвідки));

5) слова, семантичне значення яких було змінене (*acquisition* – раніше означало «знайти щось», *a teper* – «знайти й відобразити ціль»), (*cruiser* – у громадському житті це будь-який корабель із туристами, а у військовій галузі – бойовий корабель);

Саме тому однією з найважчих частин означеного перекладу є переклад термінів. В американських військових текстах ми можемо побачити безліч термінів, які виявляються багатозначними. Наприклад, *acoustic warfare* –

1. *Acoustic warfare support measures, або AWSM*. Дії, спрямовані на пошук, перехоплення, знайдення, запис і аналіз випромінюваної у воду акустичної енергії з метою обману або придушення ворога.

2. *Acoustic warfare counter – countermeasure, або AWCCM*. Акустична війна із застосуванням заходів забезпечення ефективного використання підводного акустичного спектру, незважаючи на використання противником підводної акустичної війни.

Семантично досліджувані терміни теж є різними. Їх можна умовно поділити на чотири групи.

1. Терміни, які мають прямі відповідники в мові та перекладаються еквівалентами (*ship's log* – судовий журнал; *certify* – підтверджувати, *officer* – офіцер). Подібні терміни зазвичай мають міжнародне використання (*acoustic mine* – акустична міна, *amphibious vehicle* – автомобіль-амфібія). При перекладі відмічається транслітерація (*filter* – фільтр), але також терміни можуть бути перекладені й транскрибовані (*mobility* – мобільність, *observer* – людина, чия основна місія полягає в тому, щоб спостерігати чи фотографувати з літака з метою корегування вогню артилерії або отримання військової інформації).

2. До другої групи належать терміни, що позначають реалії іноземного військового життя, які можуть відображатися в українському військовому житті, мати пояснення й опис при перекладі: *civilian internee* – громадянин, якого було евакуйовано (інтерновано) військовими (військова операція з міркувань безпеки, для захисту або тому, що такий громадянин скоїв злочин проти держави). Транслітерація таких слів і словосполучень при перекладі може зіпсувати лексичну сполучуваність і стилістичну адекватність тексту.

3. Терміни, що позначають реалії іноземного військового життя, без будь-яких синонімів чи аналогів у нашій військовій сфері. У подібних випадках використовують пояснювальний метод, експлікують значення, наприклад, *column gap* – розрив або дистанція в колоні транспортних засобів (*the space between two consecutive elements proceeding on the same route*). Переклад таких термінів є однією з

найважчих частин військового перекладу, тому що правильний варіант перекладу не може бути знайдений без аналізу компонентів терміна.

4. Терміни, що належать до сленгу або є усталеними виразами (*digies* – цифровий камуфляж, який носили солдати й морські піхотинці; «*Jawa*» – Джава, термін на позначення солдата, який знаходиться в пустельній місцевості, названий на честь пустелі прибульців зі «*Star Wars*»; строк в армії для солдата, який дислокується в районі пустелі, названий на честь пустелі-обителі прибульців у «*Зоряних Війнах*»; *digies* – цифровий камуфляж, який одягають солдати й морські піхотинці). Переклад подібних термінів вимагає від перекладача не лише професійного знання, а й кмітливості [7, с. 125–127].

Аналізовані терміни структурно можуть бути як одним словом, так і багатокомпонентним словосполученням. Узяті окремо, складові частини цих словосполучень перекладаються без труднощів і можуть бути використані для позначення простих понять, які добре відомі. Однак у військовій сфері переклад ускладнюється, наприклад, *safe area* – зона на території ворога, що дає можливість тимчасово уникнути затримки; *farm gate type operations* – операції американських збройних сил із підтримки певних дій. Тобто правильний переклад вимагає використовувати описовий метод і вживати різноманітні трансформації.

Велика кількість розглянутих військових термінів представлена у вигляді абревіатур. Явище абревіації відображає дух нашої динамічної епохи й пояснюється необхідністю передати якнайбільше інформації за короткий проміжок часу. Переклад військових скорочень передбачає формулювання термінів однієї мови в іншій. Абревіатури часто представляють назви організацій, об'єднань і навчальних закладів. Наприклад, *BGB* – (*US Navy and Marines*) *Big Gray Boat. Refers to large ships, e.g. carriers and battleships that are gray in color* – велике військово судно; *AAE* – *Artillery Accuracy Effectiveness* – ефективність роботи артилерії.

Величезну кількість абревіатур у військових текстах різного характеру можна пояснити їхньою зрозумілістю всім спеціалістам у військовій сфері, чіткістю висловлювань у наказах, принципом економії часу та простору, необхідністю шифрувати секретні або спеціальні дані [8, с. 58]. Абревіатури воєнного дискурсу є доволі різноманітними.

За структурним критерієм і вимовою ми виділили такі абревіатури:

1) ініціальні – утворені з початкових літер (звуків) слів, які входять у вихідне словосполучення: а) буквенні: *BCD* – *Bad Conduct Discharge / usually spoken as “big chicken dish”*; *CMC* – *Command Master Chief, або Commandant of the Marine Corps*, *JD* – *Junior Officer*;

б) звукові: *BLOB* – *Big Lamp on Board* – використовується на авіалайнерах у різних функціях;

DART – Dumb Ass Radio / Radar Troop; MCPON (вимовляється як “tick-pawn”) – Master Chief Petty Officer of the US Navy;

2) аббревіатури складового типу: *Interbrigade (інтернаціональна бригада), OVUREP – overseas unit replacement (система поповнення військ в заморських районах цілими підрозділами), Op Sum – operation summary (оперативне повідомлення);*

3) аббревіатури змішаного типу: *OrdC, або OrdCorps – Ordnance Corps (артилерійська технічна служба), OPLAN – operations plan (оперативний план);* такі аббревіатури утворені з початкової частини або частин слів і повного слова.

Окремі аббревіатури, які активно функціонують у сучасному воєнному дискурсі, існують у готовому вигляді без перекладу з мов міжнародного спілкування, зокрема англійської: *NATO – НАТО (Північноатлантичний блок).*

За змістом розглянуті аббревіатури можна поділити на:

1) назви військових угруповань: *ONI – Office of Naval Intelligence (розвідувальне управління ВМС);*

2) назви воєнних організацій: *OEP – Office of Emergency Planning (управління надзвичайного планування), ODS – Office of Defense Secretary (канцелярія міністра оборони);*

3) назви військових посад: *OG officer of the guard – начальник караулу (в офіцерському званні), LDS – Landsman – A naval rank below that of seaman, indicating little experience at sea (Ландман – військово-морський чин, нижчий, ніж у моряка, указує на невеликий досвід роботи в морі);*

4) назви військових чи технічних документів (спецзамовлення, технічний опис, спецпроект), матеріалів, машин і пристроїв: *ACA – ammunition container assembly (контейнер для збору боєприпасів), ACCE – Abrams / Crusader Common Engine (загальний двигун Абрамса).*

Переклад воєнних скорочень і аббревіатур є доволі складним і потребує ретельного вивчення контексту, проведення аналізу всієї структури й розшифрування її компонентів. Передача назв аббревіатур і скорочень українською мовою здійснюється такими основними способами:

1) повне запозичення англійського скорочення. Цей спосіб зазвичай використовується під час передачі номенклатурних позначень, наприклад, назв авіаційних двигунів, технічного обладнання тощо (*B737-200, ATR-42, DC-8-54*);

2) транслітерація. Наприклад, скорочення *SEATO, South-East Asia Treaty Organization (Організація країн Південно-Східної Азії)* українською мовою передається як *СЕАТО, УСН (U.S. Navy) – ВМФ США;*

3) транскрибування. Наприклад, скорочення *SAGE (Semiautomatic Ground Environment) – наземна напіваавтоматизована система управління* – передається українською мовою як *СЕЙДЖ;*

4) звуко-літерне транскрибування, наприклад, аббревіатура *CIC – inter-intelligence Corps (контрольовувальна служба)* передається українською мовою як *Сі-Ай-Сі, DAF – Department of the Air Force (Департамент військово-повітряних сил)* передається українською мовою як *Ді-ей-еФ;*

5) переклад повної форми. Наприклад, *ALFCE (Allied Land Forces, Central Europe)* перекладається як *об'єднання сухопутних військ НАТО на центральноевропейському театрі;*

6) переклад і транскрибування. Наприклад, *CAGE (Canadian Automatic Ground Environment)* передається українською мовою як *канадська напіваавтоматична система управління «Кейдж»;*

7) переклад повної форми й створення на його основі українського скорочення. Наприклад, *CIA (Central Intelligence Agency)* перекладається українською мовою як *центральне розвідувальне управління* й має скорочення *ЦРУ.*

Сьогодні у воєнній справі фіксуються полісемантичні аббревіатури, наприклад, *AA – авіаносна авіація, автоматичний аеростат, армійська авіація; AC (AK) – армійський корпус, артилерійський комплекс, автомат Калашникова.* Перекладачі мають передавати всі нюанси військової термінології, знати відмінності між українською й англійською арміями. На наш погляд, в Україні не вистачає наукових публікацій із військової термінології. Для подальшого дослідження ми пропонуємо аналіз неологізмів і армійського сленгу в різних військових дискурсах.

Література

1. Юсупова Т.С. Структурные особенности военного дискурса / Т.С. Юсупова // «Педагогика и психология», «Филология и искусствознание». – № 4 (6). – 2009. – С. 155 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ssc.smg.ru/media/journals/izvestia/2009/2009_4_1055_1058.pdf.
2. Акульшина Н.Т. Поняття «військового» та «воєнного» дискурсів – об'єктивна тотожність та/чи перманентна протилежність / Н.Т. Акульшина [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://philology.knu.ua/php/4/7/Studia_Linguistica_5_2/458_462.pdf.
3. Нелюбин Л.Л. Учебник военного перевода / Л.Л. Нелюбин, А.А. Дормидонтов, А.А. Васильченко. – М., 1981. – 380 с.
4. Ніколенко А.Г. Лексикологія англійської мови – теорія і практика / А.Г. Ніколенко. – Вінниця : Нова Книга, 2007. – 528 с.
5. Авербух К.Я. Общая теория термина / К.Я. Авербух [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.OZON.ru.
6. Dr. Raheem Challoub Seber Al – Kaabi. Translating English Military Neologisms into Arabic [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.iasj.net/iasj?func=fulltext&ald=68335.
7. Копрева Л.Г. Специфика перевода сокращений в английской военной лексике / Л.Г. Копрева [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cyberleninka.ru/article/n/spetsifika-perevoda-sokrascheniy-v-angliyskoy-voennoy-leksike>.

8. Литовченко І.О. Типи аббревіативних утворень у військовій лексиці української мови / І.О. Литовченко // Філологічні студії – Вип. 12. – С. 56–64 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://docviewer.yandex.ua/?url=http%3A%2F%2Fjournal.kdpu.edu.ua%2Ffilestd%2Farticle%2Fdownload%2F1531%2F1222&name=1222&lang=uk&c=58b0396b4c28&page=9>.
9. Російсько-українсько-англійський військовий словник. Близько 20000 слів. Уклад. : В.Я. Карачун, І.А. Черненко, С.М. Чиж, О.О. Карачун. – Київ, Техніка, 2001. – 750 с.
10. “Military Daily News” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.military.com/daily-news/>.